

NGUYÊN TẮC CƠ BẢN TRONG DỊCH NÓI VIỆT – TRUNG

Nguyễn Tâm Hồng
Trường Đại học Hạ Long

Tóm tắt: Bài viết nghiên cứu các nguyên tắc cơ bản trong dịch nói giữa tiếng Việt và tiếng Trung, nhằm làm rõ vai trò quan trọng của việc phiên dịch trong bối cảnh giao tiếp văn hóa và thương mại ngày càng gia tăng giữa hai quốc gia. Thông qua việc phân tích các nguyên tắc như chính xác, tự nhiên, linh hoạt và cầu nối văn hóa, bài viết không chỉ chỉ ra những thách thức mà người phiên dịch thường gặp phải mà còn cung cấp những phương pháp hiệu quả để cải thiện chất lượng dịch thuật. Qua đó, bài báo mong muốn đóng góp vào việc nâng cao kỹ năng và nhận thức về nghề phiên dịch, từ đó tạo ra cầu nối vững chắc giữa hai nền văn hóa Việt – Trung.

Từ khóa: nguyên tắc, dịch nói, tiếng Việt - Trung.

FUNDAMENTAL PRINCIPLES IN VIETNAMESE-CHINESE ORAL TRANSLATION

Abstract: Focusing on the fundamental principles of interpreting between Vietnamese and Chinese, this paper aims to clarify the important role of interpretation in the context of increasing cultural and commercial communication between the two countries. Through the analysis of principles such as accuracy, naturalness, flexibility, and cultural bridging, the article not only highlights the challenges that interpreters often face but also provides effective methods to improve the quality of translation. In doing so, the paper aspires to contribute to enhancing skills and awareness of the interpreting profession, thereby creating a solid bridge between Vietnamese and Chinese cultures.

Keywords: principles, oral translation, Vietnamese-Chinese.

Nhận bài: 20/03/2026

Phản biện: 18/04/2026

Duyệt đăng: 22/04/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong bối cảnh toàn cầu hóa hiện nay, sự tương tác văn hóa và thương mại giữa các quốc gia ngày càng gia tăng, đặc biệt là giữa Việt Nam và Trung Quốc. Thực tế cho thấy, nhu cầu giao tiếp hiệu quả giữa hai ngôn ngữ Việt và Trung không chỉ ở lĩnh vực thương mại, mà còn trong học thuật, du lịch và đời sống hàng ngày. Do đó, dịch nói trở thành một chuyên ngành quan trọng, đòi hỏi người phiên dịch không chỉ nắm vững ngôn ngữ mà còn phải hiểu rõ văn hóa, phong tục tập quán của cả hai quốc gia. Bài báo này sẽ khám phá các nguyên tắc cơ bản trong dịch nói Việt - Trung, từ đó góp phần nâng cao chất lượng dịch thuật trong môi trường giao tiếp hai ngôn ngữ.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Khái niệm và vai trò của dịch nói

Dịch nói, hay phiên dịch, được định nghĩa là quá trình chuyển đổi trực tiếp thông điệp từ ngôn ngữ nguồn sang ngôn ngữ đích trong một khoảng thời gian ngắn, thường trong bối cảnh giao tiếp trực tiếp như hội thảo, cuộc họp, hoặc phỏng vấn. Vai trò của dịch nói không chỉ giới hạn ở việc truyền đạt thông tin mà còn bao gồm chức năng cầu nối văn hóa, nơi mà người phiên dịch phải hiểu biết sâu sắc cả về ngôn ngữ và đặc điểm văn hóa của hai bên tham gia giao tiếp.

Về mặt lý thuyết, dịch nói có thể được phân loại thành nhiều hình thức, bao gồm dịch đồng thời và dịch tiếp nối; mỗi hình thức này đều yêu

cầu một bộ kỹ năng khác nhau. Trong quá trình dịch, người phiên dịch không chỉ đơn thuần chuyển ngữ mà còn phải tư duy phản xạ nhanh, nắm bắt ý nghĩa ngữ cảnh, và điều chỉnh phương pháp diễn đạt sao cho phù hợp với nền văn hóa và tâm lý của người nghe. Do đó, dịch nói không chỉ là một hoạt động ngôn ngữ mà còn là một nghệ thuật giao tiếp đa chiều, đòi hỏi người thực hiện phải có kiến thức sâu rộng về ngữ nghĩa, ngữ pháp, cũng như sự nhạy bén văn hóa.

Như vậy, dịch nói đóng vai trò thiết yếu trong việc thúc đẩy sự hiểu biết và hợp tác giữa các nền văn hóa khác nhau, tạo nền tảng cho sự phát triển thương mại, ngoại giao, và giao lưu văn hóa trên toàn cầu. Thực tiễn này càng trở nên quan trọng hơn trong thời đại toàn cầu hóa, khi mà các mối liên hệ giữa các quốc gia ngày càng chặt chẽ và đa dạng.

2.2. Nguyên tắc cơ bản trong dịch nói Việt - Trung

a. Nguyên tắc chính xác (Accuracy): Khi dịch, người phiên dịch cần đảm bảo rằng nội dung nguyên bản được phản ánh một cách chính xác nhất có thể. Điều này bao gồm các thông điệp, ý tưởng và cảm xúc của người nói. Một sự sai sót nhỏ trong ngữ nghĩa có thể dẫn đến những hiểu lầm nghiêm trọng.

b. Nguyên tắc tự nhiên (Naturalness): Dịch nói cần phải đảm bảo tính tự nhiên trong cách diễn đạt. Người phiên dịch cần lựa chọn từ ngữ

và cấu trúc phù hợp với cách sử dụng ngôn ngữ của người nói tiếng Trung và người Việt. Điều này giúp cho bài diễn thuyết hay cuộc trao đổi trở nên trôi chảy và dễ hiểu hơn.

c. Nguyên tắc linh hoạt (Flexibility): Khi dịch nói, người phiên dịch thường phải đối mặt với các tình huống thay đổi liên tục. Họ cần linh hoạt trong việc điều chỉnh ngôn ngữ để phù hợp với ngữ cảnh và các yếu tố văn hóa khác nhau. Đôi khi, việc điều chỉnh ngôn ngữ là cần thiết để truyền đạt ý nghĩa một cách hiệu quả nhất.

d. Nguyên tắc cầu nối văn hóa (Cultural bridge): Trong dịch nói, việc hiểu và truyền tải văn hóa giữa hai ngôn ngữ cũng cực kỳ quan trọng. Người phiên dịch cần nắm rõ các phong tục tập quán, thói quen giao tiếp và các điểm nhạy cảm văn hóa trong cả hai nền văn hóa để tránh gây hiểu lầm hoặc xúc phạm.

2.3. Thực tiễn ứng dụng các nguyên tắc dịch nói Việt – Trung

Trong thực tiễn, việc áp dụng các nguyên tắc trên có thể gặp nhiều thách thức. Ví dụ, trong một buổi hội thảo hay giao lưu văn hóa, người phiên dịch cần lắng nghe và phân tích thông điệp một cách nhanh chóng, sau đó diễn đạt lại ý tưởng bằng ngôn ngữ đích. Đôi khi, một số điểm văn hóa có thể không tồn tại trong ngôn ngữ khác, yêu cầu người dịch không chỉ dịch từ mà còn cần giải thích thêm. Điều này càng khẳng định rằng, khả năng giao tiếp và kiến thức văn hóa là yếu tố không thể thiếu trong nghề phiên dịch.

2.3.1. Tình Huống và Ngữ Cảnh

Việc dịch nói Việt - Trung thường diễn ra trong nhiều tình huống khác nhau, bao gồm hội nghị quốc tế, hội thảo, đàm phán thương mại, giao lưu văn hóa, và cuộc họp chính trị. Mỗi tình huống đều có những yêu cầu ngữ cảnh riêng, đòi hỏi người phiên dịch phải hiểu rõ bối cảnh và mục đích của sự kiện. Thực tiễn cho thấy, một phiên dịch viên thành công là người biết nắm bắt ngữ cảnh, từ đó lựa chọn phương pháp dịch thuật phù hợp.

Ví dụ: Trong một cuộc họp doanh nghiệp giữa hai công ty Việt Nam và Trung Quốc, nếu một trong các bên nói về “chiến lược phát triển bền vững”, người phiên dịch không chỉ cần chuyển ngữ từ “sustainable development strategy” sang tiếng Trung, mà còn cần hiểu rõ các khái niệm về phát triển bền vững trong cả hai nền văn hóa. Việc thiếu hiểu biết ngữ cảnh và không nắm bắt đầy đủ thông tin có thể dẫn đến việc dịch sai ý nghĩa, gây ra hiểu lầm hoặc thậm chí là thiệt hại kinh tế.

2.3.2. Ứng dụng nguyên tắc chính xác

Yêu cầu chính xác trong dịch nói không chỉ đơn giản là việc chuyển từng từ một cách chính xác. Đôi khi, cách diễn đạt đúng trong một ngôn ngữ có thể không phù hợp trong ngôn ngữ khác. Người phiên dịch cần phải biết cân nhắc ý nghĩa và ngữ cảnh để truyền tải thông điệp một cách chính xác nhất.

Ví dụ: Khi dịch một câu như “Công ty chúng tôi đạt được tăng trưởng lớn trong năm qua,” người phiên dịch cần không chỉ dịch từ “tăng trưởng lớn” mà còn phải hiểu rõ về mức độ và ý nghĩa của nó trong văn hóa kinh doanh của Trung Quốc, nơi mà việc thể hiện thành công và tăng trưởng được diễn đạt khác nhau.

2.3.3. Ứng dụng nguyên tắc tự nhiên

Nguyên tắc tự nhiên trong dịch nói yêu cầu một câu nói nghe phải tự nhiên và dễ hiểu cho người nghe. Điều này đặc biệt quan trọng khi làm việc với các khán giả không quen thuộc với văn hóa, vì sự không tự nhiên có thể dẫn đến sự hiểu lầm hoặc làm giảm đi hiệu quả giao tiếp.

Ví dụ: Nếu một diễn giả nói “Chúng tôi muốn kết bạn và hợp tác lâu dài,” người phiên dịch nên không dịch theo từng chữ mà cần chuyển ngữ thành câu “我们希望能够长久地友好合作” (Chúng tôi hy vọng có thể hợp tác thân thiện lâu dài). Câu dịch này không chỉ truyền tải đúng nội dung mà còn thể hiện được cách thức giao tiếp tự nhiên trong văn hóa tiếng Trung.

2.3.4. Ứng dụng nguyên tắc linh hoạt

Nguyên tắc linh hoạt trong dịch nói có nghĩa là người dịch cần có khả năng điều chỉnh khi cảm thấy rằng cách dịch của mình không phản ánh đúng ý nghĩa của người nói hoặc không phù hợp với hiểu biết của người nghe.

Ví dụ: Trong tình huống khi một diễn giả nói về một chủ đề nhạy cảm, người phiên dịch cần có khả năng thay đổi cách diễn đạt sao cho phù hợp, tránh việc dùng những từ ngữ có thể khiến người nghe cảm thấy khó chịu hoặc bị xúc phạm. Việc tinh tế trong cách lựa chọn từ là rất quan trọng trong hoàn cảnh này, được coi là yếu tố vàng trong nghề dịch thuật.

2.3.5. Ứng dụng nguyên tắc cầu nối văn hóa

Xử lý những khác biệt văn hóa là một thách thức mà người phiên dịch thường phải đối mặt. Chỉ đơn thuần dịch câu nói mà không hiểu rõ văn hóa sẽ tạo ra nhiều hiểu lầm trong giao tiếp. Người phiên dịch cần có kiến thức sâu sắc về cả hai văn hóa Việt và Trung để tạo ra cầu nối hiệu quả.

Ví dụ: Khi truyền đạt một câu châm ngôn của người Việt, như “Có làm thì mới có ăn,” người phiên dịch cần tìm một câu tương tự phù hợp với văn hóa Trung Quốc, có thể là “不劳而获” (không làm mà muốn có được) để người nghe dễ tiếp nhận hơn.

III. KẾT LUẬN

Thực tiễn ứng dụng các nguyên tắc dịch nói trong bối cảnh Việt - Trung không chỉ đơn thuần nằm ở việc dịch thuật ngôn ngữ. Người phiên dịch cần có khả năng nắm bắt ngữ cảnh, điều chỉnh một cách linh hoạt và chính xác, đồng thời cũng cần nhớ rằng mỗi cuộc giao tiếp đều là một cơ hội để xây dựng mối quan hệ văn hóa. Qua đó, việc

nâng cao chất lượng dịch nói sẽ không chỉ góp phần vào sự thành công của các cuộc giao tiếp mà còn củng cố mối quan hệ hai nước, thúc đẩy hợp tác và giao lưu văn hóa.

Nguyên tắc cơ bản của dịch nói Việt – Trung không chỉ là quá trình ngôn ngữ mà còn là cầu nối giữa hai nền văn hoá phong phú. Việc nắm vững các nguyên tắc chính xác, tự nhiên, linh hoạt và cầu nối văn hoá sẽ giúp nâng cao chất lượng dịch thuật, từ đó góp phần tích cực vào việc thúc đẩy mối quan hệ giao thương và giao lưu văn hoá giữa Việt Nam và Trung Quốc. Để làm được điều này người phiên dịch cần không ngừng rèn luyện kỹ năng, mở rộng kiến thức và cải thiện khả năng giao tiếp.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- 李凌 (Li Ling), 《翻译的艺术与技巧》外语教学与研究出版社, 2018
赵玉辉 (Zhao Yuhui), 《口译理论与实践》, 北京出版社, 2020
王明辉 (Wang Minghui), 《跨文化交际与翻译》, 北京出版社, 2015
黄璐 (Huang Lu), 《中越翻译的特点与挑战》, 中国对外出版公司, 2019.